

Кузьменко Ольга Віталіївна,

Перестраховання як механізм стабілізації економіки в умовах фінансової кризи

В останні роки переважна більшість наукових досліджень в економічній сфері присвячена питанням виявлення, нейтралізації та подолання наслідків впливу деструктивних чинників фінансової кризи. На даній стадії розвитку фінансових відносин, найбільш дієвим ринковим механізмом протидії факторів кризи виступає страхування та подальший перерозподіл ризику за рахунок перестраховання. Виходячи з того, що за допомогою перестраховання страхові компанії зменшують навіть власні ризики, актуальності набуває дослідження саме ринку перестраховання та перспектив його подальшого розвитку як чинника що здатний нейтралізувати негативний вплив фінансової кризи на функціонування як глобальної, так і національних економік.

Метою статті є дослідження ефективного механізму використання ринку перестраховання як чинника, що здатний нейтралізувати негативний вплив фінансової кризи на функціонування як глобальної, так і національних економік. Для досягнення даної мети у статті обгрунтовано необхідність формування системи інструментів превентивного характеру з метою подолання фінансової кризи; проведено оцінку впливу глобалізаційних процесів на структурні зрушення внутрішнього та зовнішнього перестрахових ринків; визначено роль ринку перестраховання в забезпеченні стабільного розвитку економіки, який розглядається як механізм протидії факторів кризи в системі раннього попередження ризиків.

Методологічною основою статті виступають фундаментальні положення теорії фінансів та страхування, напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців, які присвячені проблемам функціонування страхового і перестрахового ринків, сучасних концепцій страхового менеджменту, а також наукові праці вчених-економістів, щодо умов забезпечення стабілізації економіки.

Таким чином, подальший розвиток глобального та регіональних ринків перестраховання може виступати дієвим важелем стабілізації економіки в умовах фінансової кризи та паралельно з удосконаленням вимог до організації та умов функціонування фінансової системи забезпечити синергетичний ефект що нівелювання піків економічної нестабільності.

***Ключові слова:** ринок перестраховання, фінансові криза, стабільний розвиток, попередження ризиків.*

Відомості про автора: Кузьменко Ольга Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної кібернетики, Державний вищий навчальний заклад

«Українська академія банківської справи Національного банку України». Контактна інформація: 066-912-04-40, (044)67-67-71, odocenko@mail.ru. Поштова адреса: Кузьменко О. В., вул. Черепіна 76, кв.20, м.Суми, 40034.

Кузьменко Ольга Витальевна,

Перестрахование как механизм стабилизации экономики в условиях финансового кризиса

В последние годы подавляющее большинство научных исследований в экономической сфере посвящена вопросам выявления, нейтрализации и преодолению последствий влияния деструктивных факторов финансового кризиса. На данной стадии развития финансовых отношений, наиболее действенным рыночным механизмом противодействия факторам кризиса выступает страхование и дальнейшее перераспределение риска за счет перестрахования. Исходя из того, что с помощью перестрахования страховые компании уменьшают даже собственные риски, актуальность приобретает исследование именно рынка перестрахования и перспектив его дальнейшего развития как фактора, который способен нейтрализовать негативное влияние финансового кризиса на функционирование как глобальной, так и национальных экономик.

Целью статьи является исследование эффективного механизма использования рынка перестрахования как фактора, который способен нейтрализовать негативное влияние финансового кризиса на функционирование как глобальной, так и национальных экономик. Для достижения данной цели в статье обосновано необходимость формирования системы инструментов превентивного характера с целью преодоления финансового кризиса; проведена оценка влияния глобализационных процессов на структурные сдвиги внутреннего и внешнего перестраховочных рынков; определена роль рынка перестрахования в обеспечении стабильного развития экономики, который рассматривается как механизм противодействия факторов кризиса в системе раннего предупреждения рисков.

Методологической основой статьи выступают фундаментальные положения теории финансов и страхования, наработки отечественных и зарубежных ученых, посвященные проблемам функционирования страхового и перестраховочного рынков, современных концепций страхового менеджмента, а также научные труды ученых-экономистов, относительно условий обеспечения стабилизации экономики.

Таким образом, дальнейшее развитие глобального и региональных рынков перестрахования может выступать действенным рычагом стабилизации экономики в условиях финансового кризиса и параллельно с совершенствованием требований к организации и условий функционирования финансовой системы обеспечить синергетический эффект нивелирования пиков экономической нестабильности.

Ключевые слова: рынок перестрахования, финансовый кризис, стабильное развитие, предупреждение рисков.

Сведения об авторе: Кузьменко Ольга Витальевна - кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической кибернетики, Государственное высшее учебное заведение «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины». Контактная информация: 066-912-04-40, (044)67-67-71, odocenko@mail.ru. Почтовый адрес: Кузьменко О. В., ул. Черепина 76, кв.20, г.Сумы, 40034.

Kuzmenko Olha V.

Reinsurance as a mechanism of economy stabilization in the financial crisis conditions

In recent years the vast majority of scientific research in the economic sphere are stressed on the identification, neutralization and overcoming the effects of the financial crisis destructive factors. On this stage of financial relations development, the most effective market mechanism against the factors of crisis is insurance and further redistribution of risk through reinsurance. Proceeding from the fact that with the help of reinsurance insurance companies even reduce their own risks it is relevant to study reinsurance market and prospects of its further development as a factor that can neutralize the negative impact of the financial crisis on the operation of both the global and national economies.

The article is aimed at the study of the effective mechanism of the reinsurance market usage as a factor, which is able to neutralise the negative effects of the financial crisis on the operation of both the global and national economies. To achieve this objective, the article is stressed on the formation necessity of the preventive nature instruments system with the purpose to overcome the financial crisis; evaluation the impact of globalization processes on structural shifts of internal and external reinsurance markets; role of reinsurance market in providing stable economic development, which is viewed as a mechanism against the factors of the current crisis.

Methodological basis of the articles are fundamental tenets of the finance and insurance theory, developments of domestic and foreign scientists in the context of problems of the insurance and reinsurance markets functioning, modern insurance management concepts, as well as scientific works of economists, concerning conditions ensure stabilization of the economy.

Thus, further development of the global and regional reinsurance markets can be an effective means of stabilizing the economy in the conditions of financial crisis and in parallel with the improvement of the organizational requirements and conditions of the financial system functioning to ensure the synergy leveling peaks of economic instability.

Key terms: reinsurance market, financial crisis, stable development, risks prevention.

Information about author: Kuzmenko Olha V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of Economic Cybernetics Department, Higher Educational

Institution “Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine”. Contact information: 066-912-04-40, (044)67-67-71, odocenko@mail.ru. Postal address: O. Kuzmenko, Cherepina street 76, flat 20, Sumy, 40034.

Постановка проблеми. Невід’ємною складовою соціально-економічного розвитку України є побудова ефективної системи страхового захисту громадян і суб’єктів господарювання від негативного впливу ризиків, які виникають у різноманітних сферах життєдіяльності людства. Водночас специфіка функціонування страхового ринку пов’язана з ризиковим характером страхової діяльності, імовірністю настання страхових подій і, як наслідок, невизначеним розміром страхової виплати. У таких умовах особливе місце належить перестрахованню, яке здатне забезпечити додаткові гарантії надання страхового захисту, а відтак соціально-економічну стабільність і безпеку суспільства, розвиток підприємництва, ефективний захист майнових інтересів громадян за широким колом ризиків.

Ефективність перестрахового захисту багато в чому залежить від вибору форми і методу перестраховання, які повинні задовольняти інтереси учасників перестраховальних відносин. Саме тому особливої актуальності набуває оптимальне впорядкування основних елементів єдиного комплексу перестраховальних відносин, що дасть можливість більш детально пізнати глибинну сутність перестраховання та визначити пріоритети і напрями розвитку перестраховального ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у дослідження розвитку ринку перестраховання в період кризи зробили такі вчені-економісти: В. Д. Базилевич [1], О. О. Власенко [3], О. В. Козьменко [4,5,6], Н. В.Ткаченко [8] та ін. Незважаючи на це, подальшого розвитку потребують напрямки, що пов’язані з формуванням та реалізацією антикризової політики перестрахового ринку, та вирішенням проблемних тенденцій його трансформації і розвитку [1,2,3,7].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Сектор перестраховання являється слабо дослідженою ланкою для вітчизняних страхових компаній. В сучасних реаліях українського ринку перестраховання виникає необхідність розробки окремого законодавчого документу, який би регламентував діяльність даного сектору страхового ринку. Також слід зазначити, що актуальності набуває формування орієнтованих на практичне впровадження наукових розробок, практично не здійснюється узагальнення накопичуваного досвіду. Розвиток перестрахових операцій відбувається в умовах недосконалості нормативно-правового забезпечення сфери страхування взагалі і перестраховання, зокрема. Окремо слід відзначити необхідність створення якісного інформаційно-аналітичного забезпечення у сфері перестраховання. Все це в сукупності

ускладнює можливості застосування операцій міжнародного перестраховування на практиці та розвитку компаній у цьому напрямку.

Метою статті є дослідження ефективного механізму використання ринку перестраховування як чинника, що здатний нейтралізувати негативний вплив фінансової кризи на функціонування як глобальної, так і національних економік.

Виклад основного матеріалу. Переважна більшість наукових досліджень в економічній сфері присвячена питанням виявлення, нейтралізації та подолання наслідків впливу деструктивних чинників фінансової кризи. Безумовно, фінансова криза 2007-2009 рр. виявила значну кількість проблемних аспектів функціонування як глобальної фінансової системи, в цілому, так і національних фінансових систем, зокрема. Науковці та державні діячі різних країн світу намагаються сформувати наднаціональну систему інструментів превентивного характеру, впровадження яких дозволить зменшити імовірність виникнення криз та мінімізувати можливість їх стрімкого міжнародного поширення. Підтвердженням цього виступають сформовані положення щодо підвищення вимог до капіталу, рівня ліквідності і платоспроможності та обов'язковості проведення ризик орієнтованого моніторингу суб'єктів підприємництва, які закріплені в Solvency II та Basel III. Нова редакція даних міжнародних документів спричинена необхідністю зміни підходів до оцінки ризику та системи регулювання фінансового сектору в циклічних умовах господарювання. Впровадження інноваційних стандартів даних нормативних актів надасть імпульс до підвищення вимог щодо нагляду за діяльністю фінансових установ та створення уніфікованої системи управління ризиками. Дані заходи в перспективі дозволять зменшити імовірність поширення деструктивних чинників кризи з локального на глобальний рівень [7,4].

Розвиток ринку перестраховування як чинник стабілізації економіки в умовах фінансової кризи вимагає розгляду та детального аналізу життєвого циклу кризових явищ (рис.1). Це пов'язане з необхідністю застосування різних методів виявлення, нейтралізації деструктивних чинників фінансової кризи та подолання наслідків кризових явищ. Так, життєвий цикл кризових явищ включає фази виникнення, зростання, зрілості, насичення, спаду, які циклічно повторюються, вимагаючи застосування різних підходів до управління системи ризиків. Розглянемо більш детально сутність та доцільність застосування методів забезпечення стабільного розвитку економіки, характерних кожній з виділених фаз.

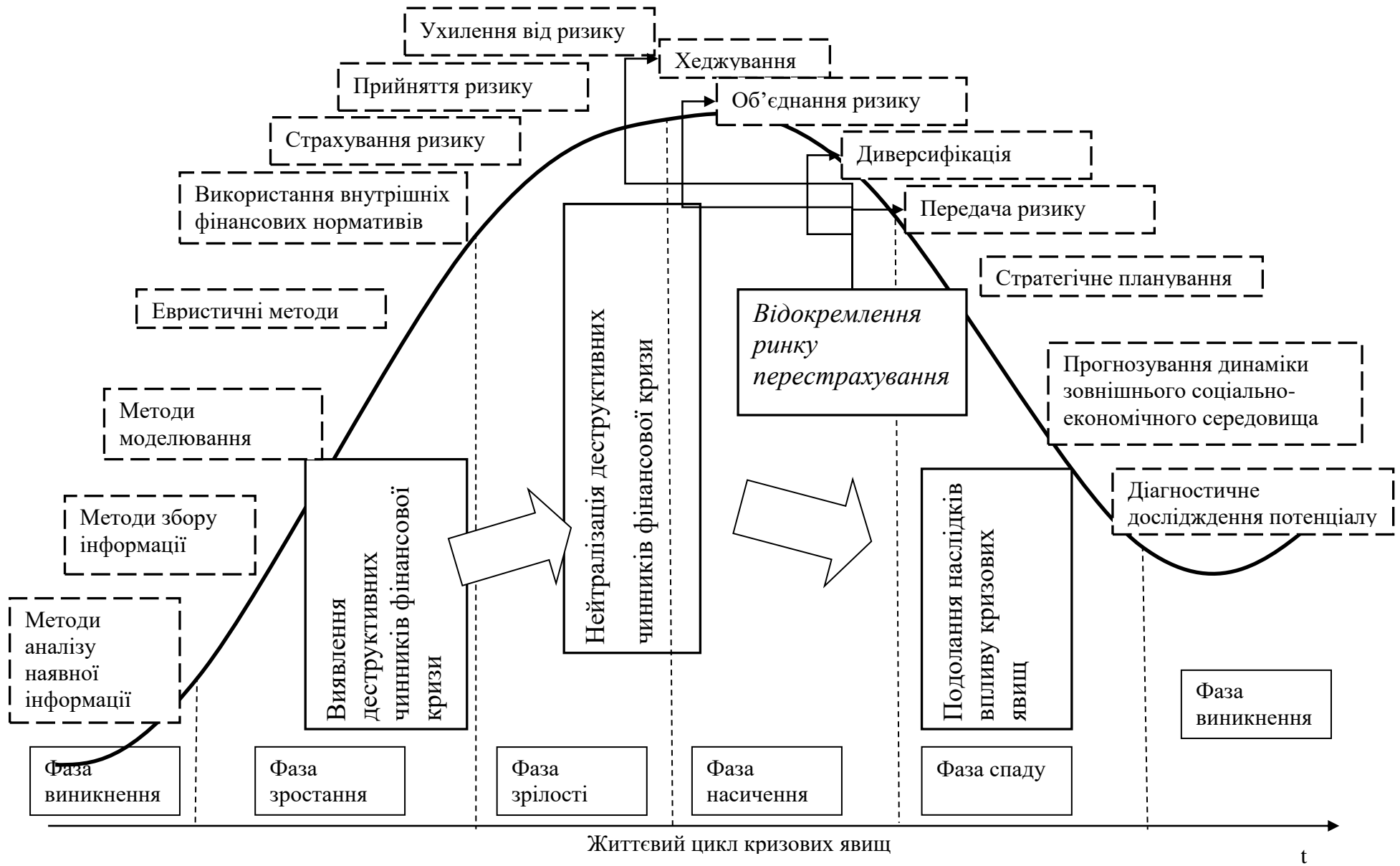


Рис.1. Ринок перестраховування як механізм протидії кризовим явищам (складено автором)

Переходячи безпосередньо до виявлення деструктивних чинників фінансової кризи, зазначимо, що актуальними виступають фази виникнення та зростання. На даних фазах життєвого циклу кризових явищ значне місце займають методи формування статистичної бази дослідження, її ґрунтового і детального аналізу, за необхідності спрощення розглянутої динамічної системи на основі методів моделювання, підходи до виявлення основних закономірностей розвитку фінансової кризи на базі застосування евристичних методів. Дві наступні фази життєвого циклу кризових явищ (насичення та зрілості) передбачають нейтралізацію деструктивних чинників фінансової кризи. З цією метою акумулюється використання внутрішніх фінансових нормативів, прийняття ризику, ухилення від ризику або страхування ризику. Застосування даних методів дає можливість отримати дієвий результат лише до моменту виходу на стадію насичення, коли відбувається накопичення значених за обсягами ризиків і виникає необхідність застосування методів їх агрегування, розподілу, перерозподілу та передачі, тобто актуальності набуває вихід на ринок перестраховування як чинник стабілізації економіки в умовах фінансової кризи.

В свою чергу, ефективність застосування методів нейтралізації деструктивних чинників фінансової кризи полягає у подоланні наслідків впливу кризових явищ, що проявляються на стадії спаду життєвого циклу даних явищ та можливого їх циклічного повторення в майбутньому. Саме тому актуальності набуває застосування на зазначених двох фазах методів стратегічного планування, діагностичного дослідження векторів розвитку та прогнозування динаміки зовнішнього соціально-економічного середовища.

Паралельно з удосконаленням методичного інструментарію ідентифікації ризику та оцінки необхідних вимог достатності капіталу, значна увага в після кризовий період приділяється й розвитку ринкових важелів стабілізації економіки, одними з яких виступають операції страхування та перестраховування.

Ефективне функціонування страхового і перестрахового ринків дозволяє не тільки удосконалити інфраструктуру ринку фінансових послуг та збільшувати інвестиційний потенціал економіки, але й здійснювати фінансовий захист суб'єктів господарювання і населення від несприятливих подій різного роду (рис.2).

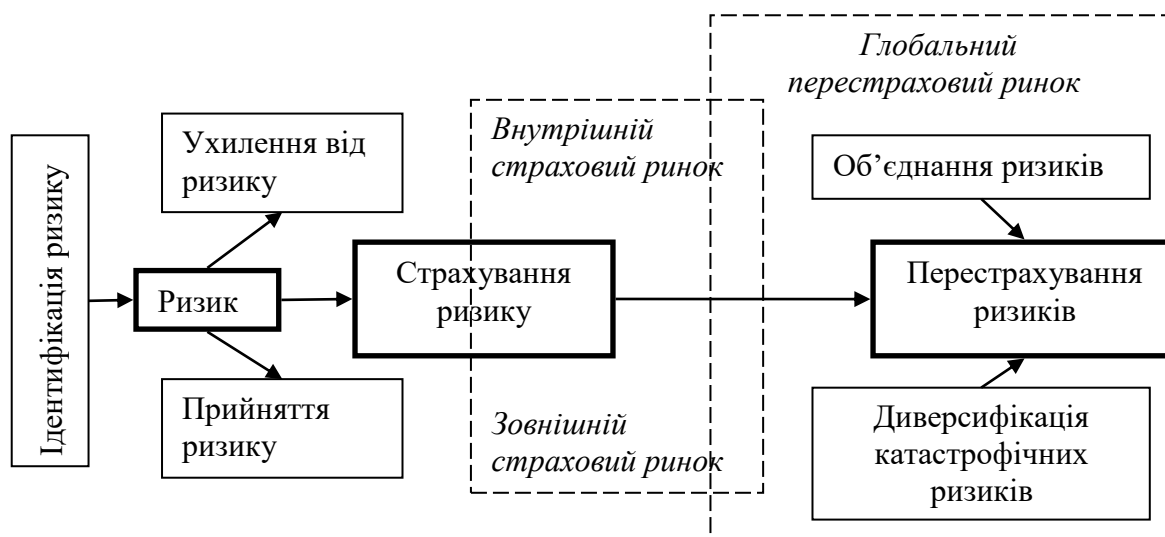


Рис. 2 Механізм передачі ризиків у перестраховання (складено автором)

Виходячи з того, що за допомогою перестраховання страхові компанії зменшують власні ризики, актуальності набуває дослідження саме ринку перестраховання та перспектив його подальшого розвитку як чинника що здатний нейтралізувати негативний вплив фінансової кризи на функціонування як глобальної, так і національних економік.

В умовах впливу глобалізаційних процесів на функціонування як внутрішнього, так і зовнішнього страхових ринків на сучасному етапі їх розвитку відбуваються структурні зрушення і зміна ролі основних структурних складових даних ринків. В першу чергу це пов'язане з перерозподілом значних як за своїми обсягами, так і можливими наслідками ризиків, що доводить необхідність відокремлення ринку перестраховання [7]. Варто зазначити, що враховуючи характерні риси відокремлення ринку перестраховання від страхового як сучасної фази життєвого циклу, в рамках забезпечення ефективного механізму застосування даного ринку як чинника нейтралізації негативного впливу фінансової кризи, необхідності набувають зміна принципів і моделей функціонування в сучасних умовах; механізму встановлення рівноваги та стратегій діяльності основних учасників ринку; методик та інструментарію актуарних розрахунків щодо перестрахових операцій; надання наглядовим органам нових специфічних функцій.

Перше ніж розглядати виняткові аспекти характеристики ринку перестраховання як стабілізатора економічного розвитку в кризовий період, зазначимо, що загальний показник рентабельності (ROR) всіх перестрахових компанії, що функціонують в Світі протягом 2008-2010 рр. знаходився на рівні не нижче 20%. Прибутковість діяльності пере страхового ринку в кризовий та після криховий період пов'язана з незначною часткою в портфелі компаній фінансови ризиків та мінімального рівня катастрофічних ризиків, які в своїй більшості, і

впливають на показники діяльності перестрахових компаній. Паралельно з цим, справедливо зауважити, що втратами від інвестиційних операцій на фондовому ринку та зниженням платоспроможного попиту страхувальників (цедентів) негативно вплинули на ринок перестраховання, але данні збитки не мали настільки катастрофічного впливу, як для банківського сектору.

Значний взаємозв'язок та взаємообумовленість суб'єктів перестрахового ринку з іншими учасниками ринку фінансових послуг, підприємствами реального сектору економіки та населенням унеможливує відокремлений, а саме без ризиковий, розвиток перестрахових компаній. В той же час, індивідуальні, властиві тільки даному ринку характеристики, надають можливість виокремлювати його як чинник стабілізації економіки в умовах фінансової кризи (рис. 3) [2,3].

Отже, проводячи дослідження даних особливостей більш детально, в першу чергу, зауважимо, що саме можливість багатократного розподілу ризику серед учасників ринку перестраховання і створює базові умови для нейтралізації негативних чинників кризи, а міжнародний характер діяльності перестраховиків підвищує гарантії виконання взятих компаніями на себе зобов'язань. Таким чином, основним інструментом мінімізації ризиків в межах перестрахової діяльності виступає *географічна диверсифікація*. Тобто відповідальність за значним за обсягами ризиками розподіляється між перестраховими компаніями, що функціонують на ринках різни країн Світу або глобальними перестраховиками. Це створює умови для стабілізації перестрахового захисту за рахунок територій вплив кризи на яку мінімальний або взагалі відсутній. Глобальні фінансові кризи поширюється нерівномірно, а інтернаціональний аспект перестраховання дозволяє використовувати регіони, що характеризуються економічною стабільністю [4,6].

Територіальний розподіл відповідальності також призводить до *зниження валютних ризиків*. Фінансова криза значно впливає на стабільність національної валюти особливо в країнах, що розвиваються та з перехідною економікою, тому можливість за рахунок перестрахового ринку знизити даний ризик теж позитивно вплине на нейтралізацію деструктивних чинників кризи.



Рис. 3. Роль ринку перестраховання в забезпеченні стабільного розвитку економіки (складено автором) [2,3]

Значний вплив ринок перестраховування здійснює не тільки на фінансові ризики, але й *нейтралізує наслідки які спричинені деструктивним впливом економічної нестабільності на інші сфери діяльності*, так зниження фінансових можливостей населення в період кризи не дозволяє їм отримувати гідний рівень медичного забезпечення чи відшкодувати непередбачуване пошкодження майна, що вирішується за рахунок страхової медицини, майнового страхування та інших видів страхування. Втрати суб'єктів господарювання в період кризи теж можуть відбуватись не тільки в результаті настання фінансових ризиків. Одна з найбільш катастрофічних ситуацій для будь якої економіки відбувається коли паралельно з фінансовою нестабільністю відбувається ще й техногенна, чи природна катастрофа, за таких умов, відсутність страхового захисту від екологічних ризиків призведе до тривалого відновлення економічного потенціалу держави. Таким чином, високий рівень розвитку перестрахового ринку призводить до створення комплексного захисту від настання несприятливих подій різного роду [6,7].

В процесі перестраховування ризиків цесіонер здійснює детальний аналіз ризику, проводить оцінку імовірності його настання, визначає необхідні превенційні заходи щодо недопущення реалізації несприятливої події. Отже, відбувається створення і реалізація *системи раннього попередження ризиків та формування інструментарію ефективного подолання деструктивних чинників*. Це значно знижує потенційні можливості настання кризових явищ в економіці та створює базис для прогнозування часу настання можливих ризиків.

Справедливо зауважити, що розвиток перестрахового ринку на національному рівні та впровадження міжнародних стандартів функціонування суб'єктів на ньому призводить до *руйнування схем пов'язаних з легалізацією коштів отриманих кримінальним шляхом*, що, в своїй більшості, реалізується за рахунок страхування та подальшого перестраховування фінансових ризиків. Нейтралізація каналів «тіньової» економіки теж позитивно впливає на стабілізацію ситуації в країні та призводить до більш швидкого відновлення кон'юнктури фінансового ринку після фінансової кризи.

Крім того, необхідно зауважити, що ринок перестраховування може виступати чинником стабілізації кризових явищ тільки за умови його високого рівня розвитку та високої страхової культури в країні. Незначний рівень капіталізації національних перестрахових компаній, незадовільний міжнародний рейтинг фінансової стійкості суб'єктів перестрахового ринку та низька якість ризиків, що передаються в перестраховування нівелюють всі можливі важелі стабілізації, які характерні перестраховому ринку. Крім того, якщо в державі низький рівень застрахованих ризиків, то механізм перестраховування взагалі не використовується, а відшкодування витрат від фінансової кризи покладено на державу і

самих суб'єктів господарювання. Таким чином, тільки виважена державна стратегія розвитку національного перестрахового ринку, яка повинна бути спрямована на:

- впровадженні ліцензування перестрахової діяльності та створення професійних перестрахових компаній;
- консолідація ринку перестраховування та формування фінансово потужних перестрахових компаній;
- підвищення законодавчих вимог до якості, видів та структури активів, з яких формуються страхові резерви та статутний капітал;
- стимулювання та участь держави в створенні перестрахових пулів
- протидія на державному рівні використанню перестраховування для легалізації кримінальних доходів;
- систематичний моніторинг державних органів регулювання перестрахової діяльності та вживання попереджуючих заходів по запобіганню порушень в даній сфері.

спроможна сформувати ринковий механізм стабілізації економіки в умовах фінансової кризи.

Розвиток ринку перестраховування неможливий без *удосконалення державного регулювання* в даній сфері, впровадження норм згадуваного Solvency II, значно посилить систему ризик орієнтованого управління та забезпечить контроль за рівнем фінансової стійкості учасників ринку перестраховування, що, відповідно, і виступає основою ефективної нейтралізації деструктивних факторів нестабільності [5,4].

Висновок. Таким чином, подальший розвиток глобального та регіональних ринків перестраховування може виступати дієвим важелем стабілізації економіки в умовах фінансової кризи та паралельно з удосконаленням вимог до організації та умов функціонування фінансової системи забезпечити синергетичний ефект що нівелювання піків економічної нестабільності.

Список використаної літератури

1. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К. : Товариство "Знання", КОО, 1997. – 216 с.
2. Бойко А. О. Оптимізація структур страхового портфеля за рахунок операцій перестраховування / А. О. Бойко, В. В. Росенко // Управління розвитком : Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю молодих вчених та студентів „Розвиток економіки України в умовах глобалізації” (18 березня 2011 р.) : зб. наук. праць / Харківський національний економічний університет. – Х., 2011. – С. 79–80.
3. Власенко О. О. Розвиток страхового ринку України / О. О. Власенко // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 140–144.

4. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку : монографія / О. В. Козьменко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.
5. Козьменко О. В. Управління конкурентоспроможністю страхових компаній / О. В. Козьменко, А. О. Бойко, О. О. Капшук // Управління фінансами в умовах вступу до СОТ: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (15 жовтня 2009 р.). – Х. : ХНЕУ, 2009. – С. 69–71.
6. Козьменко О. В. Страхування і страховий ринок: термінологія, законодавство і динаміка розвитку / О. В. Козьменко. – Суми : Ділові перспективи, 2006. – 68 с.
7. Меренкова О.В. Трансформація ринку перестрахування в умовах глобалізаційних процесів // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: Збірник наукових праць. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – Т. 28. – С. 250–253.
8. Ткаченко Н. В. Проблеми та перспективи розвитку професійних перестраховиків в Україні / Н. В. Ткаченко // Світ фінансів. – 2007. – № 4. – С. 129-134.
9. Фурман В. М. Страховий ринок України: проблеми становлення та стратегія розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.04.01 / Фурман Василь Миколайович. – К. : Державна установа “Інститут економіки та прогнозування НАНУ”, 2006. – 33 с.
10. Шахов В. В. Страхование / В. В. Шахов. – М. : Страховой полис ; ЮНИТИ, 1997. – 311 с.

Кузьменко О.В. Перестрахування як механізм стабілізації економіки в умовах фінансової кризи / О.В. Кузьменко // Фінанси України. - 2014. - № 7. - С. 66-75.